

ה' הוא האלוקים

תניא שער היחוד והאמונה | פרק ו

גבורה שבחסד

מידת הגבורה, הבאה לידי ביטוי בשם אלוקים ובטבע שמצמצם ומסתיר את החיות האלוקית, היא זו שמאפשרת לעולם להמשיך להתקיים, לחוש את מציאותו כדבר עצמאי, ולגלות גם בעולם כזה את המציאות האלוקית. רצון ה' להיטיב עם בריותיו אינו יכול להתממש בלי הצמצום וההסתרה, ומכאן שגם מידת הגבורה הזאת, שנראית הפוכה ומנוגדת למידת החסד, שייכת בשורשה לחסד ונובעת ממנו. זוהי הגבורה שבחסד, היא משמשת את מידת החסד ותכליתה חסד גמור.

המידות האלוקיות כוללות זו את זו ומשמשות זו את זו. תכונה זו נקראת "התכללות", והיא מגלה לנו את האחדות שיש בתוך הריבוי שבמידות. במבט פשוט נראה שחסד וגבורה סותרות זו את זו ואינן יכולות לשמש יחד, אך מכיוון ששתיהן מידותיו של ה' ושתיהן בטלות לרצון ה', שהוא עליון מהן - אין ביניהן מאבק וסתירה. בשורש של שתיהן יש אחדות פשוטה.

וְהָרִי - בְּחֵינֵת גְּבוּרָה זֹו וְצִמְצוּם הַזֶּה, הוּא גַם כֵּן בְּחֵינֵת חֶסֶד שֶׁהָעוֹלָם יִבְנֶה בּוֹ

וְזוֹ הִיא בְּחֵינֵת גְּבוּרָה הַפְּלוּגָה בְּחֶסֶד

וְהֵנָּה, מֵהַתְּפִלָּלוֹת הַמְדוּת זֹו בְּזוֹ, נִרְאָה לְעֵינֵי דְאֵיֵהוּ וְגֵרְמוֹהֵי תָד [שהוא ומידותיו

אחד] שֶׁהֵן מְדוּתָיו

כִּי מֵאַחַר שֶׁהֵן בְּיַחְדָּו גְּמוּר עִמוֹ, לְכֵן הֵן מְתַיַחֲדוֹת זֹו בְּזוֹ וְכְלוּלוֹת זֹו בְּזוֹ.

הוא ושמו אחד

ביאור משמעות שם הוי"ה ושם אלוקים, היחס ביניהם והאחדות האלוקית שבשורשם, מאיר באור חדש את מילות הפסוק "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלוקים".

התורה מצווה עלינו להיות מודעים לכך ששני השמות שנראים מנוגדים כל כך מזווית הראייה האנושית, שם הוי"ה ושם אלוקים, המבטאים את החיות האלוקית המהווה את הכול, ולמולה את ההסתרה הטבעית, המצומצמת והמוגבלת - שני השמות הללו הם אחד. החסד שבהסתרה אינו קטן מן החסד שבגילוי, ושניהם, ההסתרה וגם הגילוי, הם שמותיו של ה', שהוא אחד, ומתוך כך גם בהם יש אחדות עליונה.

ועוד: מכיוון שמידת הגבורה והצמצום היא חלק מן החסד וההשפעה, ואין לה עמידה נפרדת משל עצמה, היא מופיעה רק כלפינו, הנבראים שמקבלים את השפע מן הבורא. ה' אינו חש כלל בצמצום ובהסתרה. מן הזווית שלו אנחנו בטלים ומתאפסים בו, ממש כמו אור השמש שבתוך השמש עצמה.

כאשר אנחנו מבינים שה' הוא האלוקים, וכל ההסתרות והמחיצות הן רק מנקודת המבט שלנו, אך לפני ה' הכול אחד, אנחנו מתחילים לראות שכל המציאות, גם זו הגשמית והחומרית, כולה אחדות אחת בעיני ה'. זוהי משמעות המשך הפסוקים: "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד". אין הבדל בין העליונים והתחתונים, הכול בטל בפני ה'.

וְזֶהוּ שְׁפָתוֹב: וְהַשְּׁבֹתָ אֶל לִבְבְּךָ, כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים, פְּרוּשׁ, שִׁשְׁנֵי שִׁמוֹת
אֵלוֹ - הֵם אֶחָד מִמֶּשׁ

שְׁגָם שֵׁם "אֱלֹהִים" הַמְצַמֵּס וּמַעְלִים הָאוֹר, הוּא בְּחִינַת חֶסֶד - כְּמוֹ שֵׁם הַוַי"ה
מְשׁוֹם שִׁמְדוֹתָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְתִיחַדוֹת עִמּוֹ בְּיַחֲוֹד גָּמוּר, וְהוּא
וּשְׁמוֹ אֶחָד

שִׁמְדוֹתָיו הֵן שְׁמוֹתָיו

וְאִם כֵּן, מִמִּילָא תִּדַע שֶׁ"בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת - אֵין עוֹד"

פְּרוּשׁ, שְׁגָם הָאָרֶץ הַחֲמֻרִית שֶׁנִּרְאִית יֵשׁ גָּמוּר לְעֵין כָּל

הִיא אֵין וְאֶפֶס מִמֶּשׁ לְגַבֵּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא

כִּי שֵׁם "אֱלֹהִים" אֵינוֹ מַעְלִים וּמְצַמֵּס אֶלָּא לְתַחְתּוֹנִים, וְלֹא לְגַבֵּי הַקְּדוֹשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא

מֵאֶחָד שֶׁהוּא וּשְׁמוֹ "אֱלֹהִים" - אֶחָד.

אין עוֹד

הפסוק מסיים במילים "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד". ההתאפסות של הבריאה מול ה' היא מוחלטת ואינה יחסית בלבד. הבריאה אינה אפילו "עוד משהו" לעומת ה', אלא היא בטלה בו לגמרי.

היינו יכולים לחשוב שהיחס בין ה' לעולם מקביל ליחס שבין הנשמה לגוף: כשם שהנשמה היא מקור החיים של הגוף, כך ה' הוא מקור החיים של הבריאה. אך מערכות יחסים אלו שונות במהותן. הגוף אינו נוצר מן הנשמה. הוא מקבל ממנה כוח וחיים, אך דרך ההיווצרות שלו היא גשמית. מקורו באב ובאם, והוא גדל ומתפתח בעזרת המזון הגשמי שהוא אוכל. הנשמה מעניקה לו חיות, אך בשורש הם נפרדים. העולם, לעומת זאת, נברא בידי ה' יש מאין. ה' הוא המקור של המציאות, וכל מהותה העצמית מתהווה מהכוח האלוף.

וְלָכֵן, גַּם הָאָרֶץ וּמִתַּחַת לָאָרֶץ הֵן אֵין וְאִפֹּס מִמֶּשׁ לְגַבֵּי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא,
וְאֵינָן נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם כָּלֵל

אֶפְלוּ בְּשֵׁם "עוֹד" שֶׁהוּא לְשׁוֹן טָפֵל...

וּכְגוֹף שֶׁהוּא טָפֵל לְנִשְׁמָה וְחַיּוּת שְׁבִתּוֹכוֹ

(וְזֶהוּ שְׁכַתּוֹב: "אֶהְלֵלָה ה' בְּחַיֵּי, אֲזַמְרָה לֵאלֹהֵי בְעוֹדֵי", שֶׁהַחַיִּים נִמְשָׁכִים
מִשֵּׁם הַיּוֹ"ה, וְהַ"עוֹד" שֶׁהוּא הַגּוֹף הַטָּפֵל - מִשֵּׁם "אֱלֹהִים")

לְפִי שֶׁהַנִּשְׁמָה אֵינָה מְהוּה הַגּוֹף מֵאֵין לִישׁ, אֲבָל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הַמְהוּה
אֶת הַכֹּל מֵאֵין לִישׁ - הַכֹּל בְּטֵל בְּמַצִּיאוֹת אֶצְלוֹ, כְּמוֹ אֹרֶךְ הַשֶּׁמֶשׁ בְּשֶׁמֶשׁ.

וְלָכֵן הַצֶּרֶךְ הַכְּתוּב לְהַזְהִיר "וַיִּדְעַתְּ הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֵל לְבַבְךָ וְגו'", שֶׁלֹּא
תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁהַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם וְהָאָרֶץ וּמְלֵאָהּ הֵם דְּבָר נִפְרָד בְּפָנֶי
עַצְמוֹ

וְהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְמַלֵּא כָּל הָעוֹלָם כְּהַתְלַבְּשׁוֹת הַנִּשְׁמָה בְּגוֹף, וּמִשְׁפִּיעַ
כַּח הַצּוּמַח בְּאָרֶץ, וְכַח הַתְּנוּעָה בְּגִלְגָּלִים, וּמְנִיעֵם וּמְנַהִיגֵם כְּרִצּוֹנוֹ, כְּמוֹ
שֶׁהַנִּשְׁמָה מְנִיעָה אֶת הַגּוֹף וּמְנַהִיגָתוֹ כְּרִצּוֹנָהּ

אֵךְ בְּאִמָּתוֹ, אֵין הַמְשָׁל דּוֹמָה לְנִמְשָׁל כָּלֵל

כִּי הַנִּשְׁמָה וְהַגּוֹף הֵם בְּאִמָּת נִפְרָדִים זֶה מִזֶּה בְּשֶׁרֶשֶׁם, כִּי אֵין הַתְּהוּוֹת שְׂרָשׁ
הַגּוֹף וְעַצְמוֹתוֹ - מִנִּשְׁמָתוֹ, אֲלֵא - מִטְּפוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ

וְגַם אַחֲרֵי כֵן, אֵין גְּדוּלוֹ מִנִּשְׁמָתוֹ לְבִדְדָה, אֲלֵא עַל יְדֵי אֲכִילַת וּשְׁתִּית אִמּוֹ כָּל
תְּשׁוּעָה חֲדָשִׁים, וְאַחַר כֵּן עַל יְדֵי אֲכִילָתוֹ וּשְׁתִּיתוֹ בְּעַצְמוֹ

מה־שָׁאִין־כֵּן הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, שֶׁכָּל עֲצֻמוֹתֵם וּמְהוּתֵם נִתְּהוּהוּ מֵאִין וְאָפֶס
הַמּוֹחֲלֵט – רַק בְּדַבַּר ה' וְרוּחַ פִּי יִתְבָּרַךְ

וְגַם עֲדִין נֶצֶב דְּבַר ה' לְעוֹלָם, וְשׁוֹפֵעַ בָּהֶם תְּמִיד בְּכָל רִגְעַ, וּמְהוּהוּ אוֹתָם
תְּמִיד מֵאִין לִישׁ, כְּהַתְּהוּוּת הָאוֹר מֵהַשֶּׁמֶשׁ בְּתוֹךְ גּוֹף כְּדוֹר הַשֶּׁמֶשׁ עֲצֻמוֹ
דֶּרֶךְ מִשָּׁל

וְאִם כֵּן, הֵם בְּטֹלִים בְּאֵמֶת בְּמִצִּיאוֹת לְגִמְרֵי לְגִבֵי דְבַר ה' וְרוּחַ פִּי יִתְבָּרַךְ,
הַמִּיחָדִים בְּמְהוּתוֹ וְעֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ

כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקִמּוֹן, כְּבִטּוֹל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בְּשֶׁמֶשׁ

רַק שֶׁהֵן הֵן גְּבוּרוֹתָיו, בְּמִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַעֲמָצוֹם, לְהַסְתִּיר וּלְהַעֲלִים הַחַיּוֹת
הַשׁוֹפֵעַ בָּהֶם, שֶׁיְהִיוּ נִרְאִים הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם כְּאִלוֹ הֵם דְּבַר בְּפִנֵי
עֲצֻמוֹ

אֲךְ אִין הַעֲמָצוֹם וְהַסְתֵּר אֱלֹא לְתַחְתּוֹנִים, אֲבָל לְגִבֵי הַקְּרוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
– כְּלֵא קַמִּיָּה כְּלֵא מִמֶּשׁ חֲשִׁיבִי [הַכּוֹל נֹחֵשׁ לְפָנָיו כְּלֵא מִמֶּשׁ] כְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בְּשֶׁמֶשׁ

וְאִין מִדַּת הַגְּבוּרָה מִסְתַּרֶת חֵס וְשָׁלוֹם לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, כִּי אֵינָנָה דְבַר בְּפִנֵי
עֲצֻמוֹ אֱלֹא "ה' הוּא הָאֱלֹהִים".

לסיכום: בפסוק "יודעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" ה' מצווה אותנו להתבונן ולהעמיק בכך שכל קיום העולם תלוי ומוחזק בדבר ה' המחיה ומהווה אותו בכל רגע מאין ליש, והבריאה בטלה באלוקות כשם שהאור היוצא מן השמש אינו ניכר בשמש עצמה. הקיום של המציאות כנפרדת מה' וכדבר בפני עצמו, שורשו בצמצום שבשם "אלוקים" ובמידת הגבורה, אך כל אלו באים רק כחלק מן החסד של ה', ויש להם משמעות רק לגבי הנבראים. מן הזווית האלוקית, לעומת זאת, אין כל צמצום, ריחוק או הסתרה. ה' אחד ואין עוד מלבדו.

שאלות לסיכום ולחזרה:

1. מדוע מידת הגבורה, הסתרת האלוקות שבעולם, נחשבת לחלק ממידת החסד?
2. איך מתפרש כאן הביטוי "ה' הוא האלוקים"?
3. מה פירוש המילים "אין עוד" המסיימות את הפסוק?